

ІНТЕРАКТИВНІ ТЕХНОЛОГІЇ НАВЧАННЯ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ СИНТАКСИСУ У 8-МУ КЛАСІ

Кухарчук І. О., Карпенко О. В.

ВСТУП

Підвищення якості освіти в Україні пов'язане з удосконаленням змісту освіти, модернізацією технологій і способів організації освітнього процесу. Упровадження Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти, концепції Нової української школи на основі компетентнісного підходу актуалізувало значущість застосування інноваційних освітніх технологій, зокрема інтерактивних методів у процесі навчання.

Упровадження в практику навчання компетентнісного підходу зумовлює зміни освітньої парадигми та пошук таких підходів і методів навчання учнів, за допомогою яких вони набувають уміння використовувати знання в різних життєвих ситуаціях. Перспективним компетентнісне навчання є ще й тому, що воно передбачає широке використання в освітньому процесі активних та інтерактивних форм і методів проведення занять (дискусій, комп'ютерних програм, ділових і ролевих ігор, аналізу конкретних ситуацій, психологічних та інших тренінгів).

Інтерактивні технології – це нестандартна модель організації освітньої діяльності, що передбачає створення комфортних умов для активної взаємодії в процесі навчання, для пошуку нових знань, у процесі використання яких кожен здобувач освіти відчуває свою успішність та інтелектуальну спроможність, що робить процес навчання продуктивним. Технологія інтерактивних методів навчання спрямована на активізацію індивідуальних розумових процесів школярів; пробудження внутрішнього діалогу учня; забезпечення розуміння тієї інформації, яка є предметом обміну між здобувачами освіти; здійснення індивідуалізації педагогічної взаємодії; забезпечення двостороннього зв'язку в процесі обміну інформацією між учнями.

Аналіз педагогічної літератури засвідчує, що проблема впровадження інтерактивних технологій в освітній процес розглядалася ще в перше десятиліття ХХ сторіччя. Упроваджені лабораторно-бригадні та проєктні методи, парна робота, виробничі та трудові екскурсії й практики були панівними не лише в радянській, а й у світовій педагогіці. Подальше розроблення елементів інтерактивного навчання знайшло відображення в працях В. Сухомлиського, у творчості вчителів-новаторів 1970–80-х років. Наприкінці ХХ століття інтер-

активні технології набули поширення в теорії та практиці американської школи (Дж. К. Джонс, Д. Джонсон, Дж. Дьюї, Дж. Майер, К. Стоут, Дж. Шнайдер та ін.). Проблеми провадження інтерактивних технологій в освітній процес присвячені праці К. Бондарева, І. Дичківської, О. Когут, О. Козлової, О. Любарської, О. Падалки, О. Пехоти, О. Пометун, Л. Пироженко, С. Сисоєвої, П. Шевчука та ін.

Методичні аспекти використання інтерактивних технологій у процесі навчання української мови досліджено в роботах учених-методистів З. Бакум, Л. Варзацької, О. Волкової, Н. Голуб, О. Горошкіної, Л. Крагасюк, Л. Мамчур, Т. Окуневич, Р. Орищин, Н. Остапенко, М. Пентилюк, Н. Солодкок, О. Романенко, Г. Шелехової, В. Щербини та ін. Зокрема, дослідниця О. Горошкіна здійснила аналіз основних ознак інтерактивного навчання української мови, а також запропонувала основні критерії відбору інтерактивних технологій на уроках української мови¹. Н. Солодюк ґрунтовно розробила основні лінгводидактичні засади функціонування інтерактивних методів на уроках української мови в старших класах². Проблема використання інтерактивних методів навчання української мови та літератури порушена в публікації С. Сербина³, у якій автор наголошує на важливості провадження інтерактивних технологій як важливої умови вдосконалення комунікативної компетентності особистості.

Результати проведеного дослідження, а також аналіз науково-педагогічної літератури з цієї проблеми засвідчили, що відповідно до сучасних запитів Нової української школи проблема провадження інтерактивних технологій потребує подальшого розроблення й удосконалення. З огляду на це ми вважаємо за необхідне здійснити аналіз інтерактивних форм, методів і прийомів та показати особливу значущість застосування найбільш ефективних із них у процесі вивчення курсу синтаксису на уроках української мови у 8-х класах.

1. Інтерактивні технології навчання: тлумачення, види, особливості застосування

Появу інтерактивних технологій пов'язують із ім'ям англійського вченого Рега Реванса, який вважав, що це поняття відродилося з терміна «активне навчання» (Action Learning). Підтвердженням цього факту є те,

¹ Горошкіна О. М. Особливості використання інтерактивних методів на уроках української мови. *Українська мова і література в школі*. 2013. № 3(105)). С. 7–10.

² Солодюк Н.В. Лінгводидактичні засади функціонування інтерактивних методів на уроках української мови з старших класів : дис.... канд. пед. наук : 13.00.02 / Солодюк Наталія Володимирівна. Луганськ, 2009. 219 с.

³ Сербин С. Ф. Проблема використання інтерактивних методів у процесі навчання української мови та літератури: теоретичний аспект. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. Педагогічні науки*. 2016. Вип. 1. С. 131–137.

що в педагогічній літературі до 1990-х років не використовувався термін «інтерактивні технології». Із вісімдесятих років у СРСР педагоги починають освоювати та використовувати активні (тепер інтерактивні) методи навчання в освітньому процесі. Головною ідеєю інтеграції педагогічних технологій в освітню діяльність є створення групових діалогових форм пізнання та взаємодії. Водночас основними методами навчання є традиційні та активні методи.

Деякі автори вважають, що це поняття започатковано від терміна «інтерактивність», запозиченого з соціології та психології. У сучасній західній соціальній психології є напрям – інтеракціоналізм, з погляду якого розвиток особистості може відбуватися лише в процесі активної взаємодії з іншими людьми, і трактується як «система безпосередніх комунікацій», для якої характерна психологізація суспільних відносин, які призводять до безпосередньої та міжособистісної комунікації⁴.

У сучасній педагогіці поняття інтерактивне навчання трактують по-різному. У педагогічному словнику-довіднику цей термін уживається як «навчальний процес, що будується на принципах гуманізації, демократизації, диференціації й індивідуалізації та являє соціальне мотивоване партнерство, центром уваги якого є не процес викладання, а організована творча співпраця рівноправних особистостей на рівні суб'єкт-суб'єктної взаємодії»⁵. Сутність цієї інноваційної технології полягає в тому, що навчальний процес відбувається за умови постійної, активної взаємодії всіх учасників.

У наукових дослідженнях О. Пометун, Л. Пироженко, О. Пехоти, С. Сисоевої, Г. Селевка та ін. здійснено ґрунтований аналіз теоретичних і методичних засад організації інтерактивного навчання, охарактеризовано його типи та форми за різними критеріями: рівнем активності, ступенем залучення учнів до продуктивної діяльності, за дидактичною метою, за способами організації тощо.

Теоретичними засадами провадження інтерактивних методів навчання є особистісно орієнтований і діяльнісний підходи до організації освітнього процесу. Методологічною основою інтерактивного навчання є наукові розвідки сучасних українських і зарубіжних учених-педагогів у галузі методів і технологій навчання (А. Гін, В. Гузєєв, І. Дичківська, О. Пометун, Л. Пироженко та ін.). Упровадження інтерактивних методів змінює ставлення до об'єкта навчання, який стає активним суб'єктом.

⁴ Шапар В. Б. Сучасний тлумачний психологічний словник. Харків : Прапор, 2007. С. 181–182.

⁵ Словник-довідник з професійної педагогіки / За ред. А.В. Семенової. Одеса: Пальміра, 2006. С. 80.

Дослідники інтерактивного навчання О. Пометун і Л. Пироженко розглядають його як різновид активного, що має специфічні особливості та закономірності. Сутність інтерактивного навчання, на думку відомих педагогів, виявляється в тому, що навчальний процес відбувається за умови постійної, активної взаємодії всіх учнів. Учитель та учні як рівноправні суб'єкти навчання перебувають у відношеннях співнавчання, взаємонавчання (колективного, групового, співпраці). Інтерактивне навчання спрямовує роботу вчителя на моделювання життєвих ситуацій, на активне використання рольових ігор, а також спільне розв'язання проблем. Воно є ефективним щодо формування цінностей, навичок і вмінь, забезпечує атмосферу співпраці, взаємодії, дає змогу педагогу відчувати себе справжнім лідером учнівського колективу⁶.

Більшість дослідників розуміють інтерактивне навчання як процес, у якому активно взаємодіють здобувачі освіти; відбувається активне взаємонавчання за допомогою колективної, групової співпраці. Наприклад, М. Демчук характеризує «інтерактивне навчання передусім як діалогове навчання, під час якого відбувається взаємодія вчителя та учня»⁷.

Отже, за умови інтерактивної моделі навчальні можливості школярів активізуються шляхом залучення їх до діалогу, у процесі якого вони вільно висловлюються та обґрунтовують власні думки замість переказу «готової» інформації. Інтерактивні форми роботи сприяють розвитку ініціативи, незалежності, самодисципліни, здатності до співробітництва. Вони стимулюють розвиток когнітивних процесів, залучають до активної участі, зацікавлюють у спільній діяльності. Учні навчаються працювати спільно, брати на себе відповідальність за навчання і насамперед – навчаються вчитися.

На відміну від традиційного навчання, інтерактивні технології передбачають формування в здобувачів освіти нового досвіду, його теоретичного осмислення та пошук шляхів його використання, тобто набутий досвід і знання учнів є основним джерелом їхнього взаємонавчання.

Перевагою інтерактивних технологій є те, що вони забезпечують вивчення проблеми за умови значного скорочення часу; формують в учнів уміння орієнтуватися в нестандартних ситуаціях; сприяють виявленню й аналізу причинно-наслідкових зв'язків та вирішенню конкретних ситуацій, розвивають навички групової роботи у процесі прийняття рішення, встановлюють взаєморозуміння між учасниками освітнього процесу.

⁶ Інтерактивні технології навчання: теорія, практика, досвід: методичний посібник / Авт.-укл.: Пометун О., Пироженко Л. Київ : «А.С.К.», 2002. С. 7.

⁷ Демчук М. Нетрадиційні форми навчання. *Рідна школа*. 2005. № 9. С. 65.

Повноцінне інтерактивне навчання базується на загальних принципах освітньої діяльності, може гнучко трансформуватися відповідно до того чи іншого змісту й охоплює різноманітні методи, форми, засоби навчання, реалізується з урахуванням основних завдань (освітньої, розвивальної, виховної).

У педагогіці та методиці існують різноманітні класифікації інтерактивних методик. О. Пометун і Л. Пироженко запропонували класифікацію інтерактивних технологій навчання залежно від форм (моделей) навчання, у яких реалізуються інтерактивні технології. На думку дослідників, з огляду на мету заняття та форми організації навчальної діяльності інтерактивні технології доцільно об'єднати в такі групи: 1) інтерактивні технології кооперативного навчання; 2) інтерактивні технології колективно-групового навчання; 3) інтерактивні технології ситуативного моделювання; 4) інтерактивні технології відпрацювання дискусійних питань⁸.

О. Пометун інтерактивні методи розглядає як «способи цілеспрямованої міжсуб'єктної взаємодії учителя й учнів зі створення оптимальних умов для свого розвитку»⁹. О. Пометун, Л. Пироженко запропонували свою класифікацію інтерактивних методів. Зокрема, серед методів кооперативного навчання вони виокремили роботу в парах, роботу в групах, «Коло ідей». Такі інтерактивні методи, як «Мікрофон», «Мозковий штурм», «Ажурна пилка», педагогі віднесли до колективного групового навчання. На думку дослідників, імітаційні та рольові ігри доцільно розглядати в межах технологій ситуативного моделювання. Інтерактивні методи «Займи позицію», «Шкала думок», дискусія О. Пометун, Л. Пироженко характеризують серед технологій опрацювання дискусійних питань.

С. Сисоева вирізняє творчі ситуації, навчально-творчі задачі, навчання у співробітництві, метод проєктів, тренінг, метод дискусії, ігровий метод, «мозкової атаки», метод «Дельфі», проблемне навчання, кейс-метод¹⁰.

Т. Сердюк запропонувала класифікацію інтерактивних технологій й виокремила серед них такі методи навчання: інформаційні, проблемно-пошукові, імітаційно-ігрові, дослідницькі¹¹.

⁸ Пометун О., Пироженко Л. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання. Київ: Вид-во А.С.К., 2004. 192 с.

⁹ Пометун О. Інтерактивні методики та системи навчання. Київ : Шк. світ, 2007. С. 37.

¹⁰ Сисоева С.О. Технології педагогічної творчості в системі освітніх технологій. *Освітні технології в школі та вузі: матеріали наук.-практ. конф.*, 23–25 вересня 1997 р. Київ : ІЗМН, 1998. С. 287–293.

¹¹ Сердюк Т.В. Інтерактивні технології навчання суспільних дисциплін як засіб активізації навчально-пізнавальної діяльності студентів вищих навчальних закладів І–ІІ рівнів акредитації : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.09 «Теорія навчання»; Криворіз. держ. пед. ун-т. Кривий Ріг, 2010. С. 8.

Головним завданням учителя в інтерактивній технології є фасилітація (підтримка, сприяння) – допомога та спрямування процесу обміну інформацією: виявлення різноманіття точок зору; поєднання теорії та практики; звернення до особистого досвіду учнів, підтримка їхньої активності, заохочення творчості; взаємне збагачення досвіду учасників діалогу; полегшення сприйняття, засвоєння, взаєморозуміння. Якщо в традиційному навчанні вчитель відіграє роль «фільтра», що «пропускає» через себе навчальну інформацію, то в інтерактивному – роль помічника в роботі, який активізує взаємоспрямований обсяг інформації. Водночас учні стають рівноправними учасниками інформаційного обміну, їх досвід не менш важливий, ніж учителя, який не дає готові знання, а спонукає до їх самостійного пошуку.

Учитель виконує в інтерактивних технологіях різноманітні ролі. У кожній із них він організує взаємодію учасників з тією чи іншою сферою інформаційного середовища. У ролі інформатора-експерта вчитель презентує текстовий матеріал, відповідає на запитання учасників, відстежує результати процесу тощо. У ролі організатора-фасилітатора він налагоджує взаємодію учнів (розподіляє на підгрупи, спонукає їх самостійно збирати інформацію, координує виконання завдань, підготовку презентацій тощо). У ролі консультанта вчитель звертається до досвіду учасників, допомагає шукати вирішення поставлених завдань, самостійно ставити нові тощо.

Серед переваг інтерактивних форм навчання можна виділити такі: формування вміння розуміти сутність предмета, що вивчається, закони його основних понять, причинно-наслідкові зв'язки; формування оцінювальної діяльності: самооцінка своїх дій, обговорення пропозицій інших учнів; розвиток пізнавальних здібностей, усіх складників навчальної діяльності: мислення, сприйняття, пам'яті, уваги, уяви.

Але в інтерактивних технологіях є свої недоліки. Метод інтерактивного навчання не завжди дозволяє адаптувати його до індивідуальних особливостей тієї чи іншої особистості. Наприклад, якщо дитина не дуже хоче брати активну участь в освітньому процесі. Або учень, який є лідером у групі, може не давати іншим учасникам висловитися, хоча їхня думка може виявитися правильною або більш раціональною. Деякі учні не готові зайняти суб'єктну позицію в навчанні, оскільки це вимагає більшої відповідальності за результати свого навчання. Педагог, який використовує інтерактивні методи навчання, повинен володіти відповідними навичками організації такого процесу. Досвід інтерактивного навчання потребує підтримки належного контролю за дисципліною в класі. Не всі вчителі мають необхідні компетенції та досвід роботи із застосуванням інтерактивних методів навчання: багатьом легше працювати традиційно, на основі звичних стереотипів: самим пояснити, розкласти «по полицях»

матеріал, не даючи можливості учням показати свої знання та досвід. Методи інтерактивного навчання можуть викликати в учнів почуття дискомфорту та занепокоєння. Необхідно уважно та обережно підходити до впровадження нових практик, щоб правильно залучити всіх учнів до процесу.

Освітній процес останніх років, що позначений карантинними обмеженнями та умовами російсько-української війни, з одного боку, позначив ключові особливості, які роблять процес навчання справді інтерактивним, а з іншого – виявив серйозну прогалину, що полягає у відсутності власне інтерактивної методики.

Водночас досить серйозна проблема полягає в тому, що в цій ситуації опинилося покоління «Z», згідно з теорією поколінь американських учених Нейла Хоува та Вільяма Штрауса. Відмінними рисами «цифрового покоління» є тенденція до певної соціальної ізоляції, недостатня сформованість на практиці навичок групової взаємодії, потреба у винагороді за будь-яку роботу аналогічно тому, як це відбувається у звичних для них комп'ютерних і мобільних іграх та ін.

Отже, у методиці перед педагогами постали серйозні завдання, пов'язані не лише з поглибленням знань про особливості сучасного покоління, а й із пошуком нових форм, методів і засобів психолого-педагогічного впливу, модернізації освітнього процесу, зокрема якісно нового підходу в навчанні. В інтерактивному навчанні особливе значення мають уміння педагога формувати позитивне освітнє середовище, залучаючи учнів до взаємодії крізь активізацію рефлексії, стимулюючи їх потяг відчувати й осягати позитивне ставлення до себе та світу в цілому.

2. Упровадження інтерактивних технологій на уроках української мови в сучасній лінгводидактиці

Українські методисти О. Горошкіна, В. Мельничайко, Н. Могила, М. Пентилюк, С. Караман, О. Потапенко та ін. мету застосування інтерактивних методів у навчально-виховному процесі розуміють у створенні комфортних умов навчання, за яких учень відчуває свою успішність, інтелектуальну спроможність, що робить продуктивним процес навчання української мови.

Перевагами використання інтерактивних технологій під час уроків української мови є: створення умов для залучення всіх учнів класу до процесу пізнання; надання можливості кожному зрозуміти, що він знає та думає, і рефлексувати з цього приводу; вироблення життєвих цінностей; створення в класі атмосфери співробітництва, взаємодії; розвиток комунікативних якостей і здібностей учнів; створення комфортних умов для навчання, які викликали б у кожного школяра

відчуття своєї успішності, інтелектуальної здібності, захищеності, неповторності, значущості.

Дослідниця Л. Галаєвська порушує питання провадження інтерактивного навчання. Вона акцентує на активному навчанні, визначає переваги та особливості його використання на уроках української мови. Л. Галаєвська визначає діалогічність як специфічну рису інтерактивного навчання, доводить її роль у гармонійному становленні мовної особистості. На думку вченої, систематичне використання на уроках української мови інтерактивних технологій сприятиме розв'язанню актуальних завдань мовної освіти, а також розвитку аналітичного мислення школярів, здатності самостійно приймати рішення, формуванню почуття відповідальності за свої вчинки, стимулюванню ініціативності школярів в освітньому процесі¹².

Л. Філоненко досліджує проблему використання активних методів навчання на уроках української мови. Вона наголошує на значному потенціалі когнітивних методів (символічного бачення, смислового бачення, порівняння, евристичних запитань) та креативних (нейролінгвістичне програмування, вигадування тощо) у процесі роботи над переказами¹³. Дослідниця акцентує на тому, що сучасні державні вимоги потребують провадження евристичних методів навчання, що сприятимуть формуванню свідомої національно-мовної особистості.

У статті «Система інноваційних методів як засіб реалізації диференційованого навчання» Н. Могила характеризує інноваційні методи навчання мови, зокрема інтерактивні, що передбачають розвиток критичного мислення на всіх етапах уроку: актуалізації знань, усвідомленні змісту матеріалу та рефлексії. Автор на матеріалі досвіду зарубіжних учених здійснила детальний огляд таких інтерактивних методів, як «розумовий штурм», «передбачення», «гронування» тощо на уроках української мови¹⁴.

Н. Солодюк проаналізувала особливості функціонування інтерактивних методів на уроках української мови в старшій школі, зокрема класифікувала їх на такі види: колективно-групове навчання («мікрофон», «експрес-опитування» «мозковий штурм» тощо); кооперативне навчання (робота в групах, у парах; «акваріум», діалог, «спільний проєкт», «карусель» тощо); ситуативне моделювання

¹² Галаєвська Л. Методи активного навчання української мови в школі (на матеріалі синтаксису й пунктуації). *Українська мова та література в школі*. 2016. № 6. С. 16–21.

¹³ Філоненко Л. Використання сучасних методів під час роботи над переказами текстів різних типів і стилів мовлення. *Українська мова і література в школі*. 2007. № 1. С. 9–13.

¹⁴ Могила Н. Система інноваційних методів як засіб реалізації диференційованого навчання. *Українська мова і література в школі*. 2003. № 5. С. 13–16.

(імітаційні ігри); дискусійні питання (метод «зміни позицію», «ПРЕС», «дискусія, «займи позицію», «ток-шоу» тощо)¹⁵.

М. Пентилюк та Т. Окуневич здійснили ґрунтовний аналіз тих методів навчання, що відповідають запитам інтерактивного, розвивального, особистісно орієнтованого й диференційованого навчання. Учені-методисти акцентують увагу на провадженні таких інтерактивних технологій, як дискусія, «передбачення», «доповідач – респондент», «позначки», «щоденники подвійних нотаток», «малюнкове письмо», рольова гра, «розумовий штурм», «ґрунування», «сенкен» тощо. На думку вчених-методистів, використання зазначених методів інтерактивного навчання на уроках української мови підвищує здатність учнів виявляти та структурувати проблеми, збирати та аналізувати інформацію, готувати, за необхідності, альтернативні рішення та обирати найбільш оптимальний варіант з низки альтернатив як у процесі індивідуальної роботи, так і групової взаємодії¹⁶.

С. Караман наголошує, що важливими чинниками інтенсифікації й оптимізації освітнього процесу є такі інтерактивні технології, що реалізуються за допомогою дискусії, рольової гри, моделювання, методу кейса та ін. Учений-методист вважає, що необхідно активно використовувати технологічний підхід до застосування таких інтерактивних методів¹⁷.

До активних методів навчання О. Потапенко відносить евристичне спостереження, словесне бачення, порівняння, конструювання, моделювання, метод творчої реалізації¹⁸. Саме ці методи, на думку вченого, сприяють активізації пізнавальної діяльності учнів, самостійного осмислення ними навчального матеріалу, дозволяють створювати умови для самореалізації особистості школярів, які вміють творчо мислити та знаходити раціональні шляхи вирішення різних ситуацій.

Розглянувши сучасні наукові розвідки відомих лінгводидактів та вчителів-практиків В. Мельничайка, Н. Могили, М. Пентилюк, С. Карамана, Т. Донченко, О. Потапенка та ін., можна констатувати, що вони зробили вагомий внесок у розв'язання проблеми провадження

¹⁵ Солодюк Н. Особливості функціонування інтерактивних методів на уроках української мови в старших класах. *Українська мова і література в школі*. 2010. № 4. С. 5–10.

¹⁶ Пентилюк М. І., Окуневич Т. Г. Сучасний урок української мови. Харків : Основа, 2007. 176 с.

¹⁷ Методика навчання української мови в середніх освітніх закладах / М.І.Пентилюк, С. О. Караман, О. В. Караман та ін.; за ред. М. І. Пентилюк. Київ : Ленвіт, 2005. С. 130–132.

¹⁸ Методика навчання української мови в ДВНЗ та середніх освітніх закладах. Кредитно-модульний курс : навч.-метод. посіб. / Потапенко О. І., Потапенко Г. І., Кожуховська Л. П. та ін. ; за заг. ред. О. І. Потапенка. Київ: Міленіум, 2006. С. 81–122.

інтерактивних технологій, проте це питання потребує подальшого вивчення й вирішення.

Розглянемо, як реалізуються інтерактивні технології в низці шкільних навчальних підручників з української мови для 8-х класів. Для аналізу було обрано підручники О. Авраменка (Київ, 2021)¹⁹ та О. Глазової (Київ, 2021)²⁰. Вибір зазначених вище навчальних видань зумовлений їх широким використанням вчителями в школі. Вони мають комунікативну спрямованість та належать до сучасних за змістом, методичною організацією та роком випуску. У змістовному плані структурна організація інформативного та мовного матеріалу в аналізованих підручниках представлена за тематичним принципом добору навчального матеріалу.

Ми здійснимо аналіз підручників з української мови з погляду можливостей упровадження інтерактивного навчання. Інтерактивний навчальний текст підручника ми розглядаємо як такі вправи і завдання, які забезпечують різні види взаємодії (діалогу) у навчальному процесі.

Інтерактивність навчального тексту ґрунтується на такій текстовій категорії, як *діалогічність*. Діалогічність у підручниках виявляється через представленість у тексті різних видів «діалогу»:

– *автора підручника з читачем (адресатом)*. Наприклад: «Поміркуйте, чому важливо знати правила пунктуації. Використайте на підтвердження своїх думок розміщений під фото заклик без розділових знаків» (О. Авраменко, с. 6); «Як ви розумієте вислів: Словосполучення є будівельним матеріалом для речень? Усно складіть три речення, використавши в кожному одне із записаних словосполучень (на вибір)» (О. Глазова, с. 42); «Поясніть, як ви розумієте вислів: Тільки в праці краса людини. Дайте письмову відповідь двома-трьома реченнями. У відповіді вживайте речення з іменними складеними присудками» (О. Глазова, с. 80).

2) *зіткнення різних позицій, подібних, різних або навіть протилежних, з одного й того ж питання* та ін. «Поміркуйте, чи можна за допомогою словосполучення запитати про щось. Зробіть відповідні висновки, давши відповіді на запитання. 1. Будівельним матеріалом чого є словосполучення? 2. Чому важливо вміти будувати речення?» (О. Авраменко, с.28);

Інтерактивний потенціал тексту підручників також розкривається через систему *спеціальних завдань*, які організують взаємодію всіх учасників освітнього процесу. Отже, на базі тексту підручника за

¹⁹ Авраменко О. Українська мова : підруч. для 8 кл. закл. загальн. середн. освіти. 2-ге вид., перероб. / Олександр Авраменко, Тамара Борисюк, Ольга Почтаренко. Київ : Грамота, 2021. 192 с.

²⁰ Глазова О. Українська мова : підруч. для 8 кл. закл. загальн. середн. освіти. 2-ге вид., перероб. Київ : Видавничий дім «Освіта» 2021. 255 с.

допомогою безпосередньо пов'язаної з ним системи інтерактивних завдань створюється простір для комунікації, взаємодії, діалогу на всіх рівнях, що сприяє розвитку комунікативних умінь учнів, формуванню їхньої комунікативної компетенції.

Для досягнення цієї мети тексти аналізованих підручників супроводжуються системою спеціальних завдань різних видів:

– *проблемних завдань*: «Чи можна сказати, що одне з простих речень – односкладне чи двоскладне – не завершене?» (О. Авраменко, с. 34);

– *спостереження за мовним явищем*: «Проведіть спостереження і щодо кожного речення з'ясуйте: між якими членами речення поставлено тире? Якою частиною мови виражено присудок?» (О. Глазова, с. 81); «Прочитайте речення. Поміркуйте, чому виділене в другому реченні слово є присудком, як і підкреслене слово в першому реченні» (О. Авраменко, с. 38);

– *творчих вправ*: «Напишіть інструкцію з виконання ранкової вправи, використавши кілька поданих дієслів і прислівників. Підкресліть словосполучення» (О. Авраменко, с. 26); «Розкрийте значення приказки «На колір і смак товариш не всяк». Як ви вважаєте, шедеври світового мистецтва мають подобатися кожній людині? Запишіть свої роздуми трьома–п'ятьма реченнями. Підкресліть у них граматичні основи» (О. Авраменко, с. 37); «Напишіть есе на одну з тем: «Ким і яким (якою) я уявляю себе в майбутньому», «Краса подібна до вікна: увагу привертає світло зсередини», «Створи мрію, а мрія творить тебе!». У тексті есе використайте два-три речення з іменним складеним присудком» (О. Глазова, с. 80).

– *проблемно-пошукових завдань*: «Перегляньте в інтернеті кліп Тіни Кароль «Намалую тобі зорі...». Знайдіть речення за такими ознаками: просте, спонукальне, односкладне. Запишіть це речення (за бажанням)» (О. Авраменко, с. 30); «Складіть і запишіть простий план статті для Вікіпедії «Українські козаки: історія та сучасність». Кожен пункт плану має бути виражено словосполученням – простим або складним» (О. Глазова, с. 48).

– *робота в парах*: «Перепишіть, на місці крапок уставте дібрані з довідки підмети. Розставте розділові знаки» (О. Глазова, с. 70);

– *групова робота*: «Складіть і запишіть речення з такими підметами: книжка; читати; усі ми; учений; троє учнів; «Запорожець за Дунаєм»» (О. Глазова, с. 71).

– *виконання проєктів*: «Розпочніть виконання проєкту «Пам'ятні місця та історичні будівлі у творчості Тараса Шевченка-художника». Залучіть до роботи дорослих» (О. Глазова, с. 57).

Варто зазначити, що парної та групової роботи, а також виконання проєктів у підручнику О. Авраменко не передбачено. Уважаємо, що доцільно доповнити аналізовані навчальні видання вправами та

завданнями, які б сприяли встановленню діалогу між учасниками освітнього процесу, стимулювали міжособистісну взаємодію всіх учнів між собою, а також учителя та школярів.

Отже, оптимальне та обґрунтоване використання різних інтерактивних технологій у системі навчання української мови, на нашу думку, має бути насамперед спрямоване на зміну позиції вчителя та учнів у навчально-виховному процесі для досягнення цілей гуманізації освіти. Реалізація навчання із застосуванням інтерактивних технологій дозволять учителеві бути не лише носієм знань, а передусім організатором пізнавальної діяльності учнів, а здобувачам освіти стати рівноправними суб'єктами навчання.

3. Особливості застосування інтерактивних технологій навчання під час вивчення синтаксису у 8-му класі

Шкільний курс синтаксису має значні можливості щодо використання інтерактивних форм і методів, оскільки в синтаксичній науці досі є проблемні питання, які не мають однозначного розв'язання (сучасні аспекти вивчення синтаксису, синтаксичні зв'язки та відношення, структурна організація простого речення, традиційний і новий підходи до класифікації членів речення, види ускладнень простого речення, дискусійні питання граматичної природи складного речення тощо).

Ефективність інтерактивних методів навчання виявляється в тому, що вони забезпечують високий рівень мотивації, сприяють посиленню індивідуальності навчання, а також мають значні можливості для творчої самореалізації учнів. За умови провадження інтерактивних технологій учні більш ґрунтовно засвоюють матеріал із розділу «Синтаксис», оскільки вони здобувають знання свідомо, самостійно переживаючи кожен етап навчання.

У процесі використання інтерактивних технологій учні вчаться розподіляти між собою обов'язки, самостійно ставити й розв'язувати завдання, робити зважений і правильний вибір, аналізувати ситуацію, а також під час взаємодії у школярів формується творча думка, почуття радості й глибокого задоволення від своєї роботи.

На уроках української мови під час вивчення синтаксису можна застосовувати різноманітні інтерактивні форми і методи навчання, зокрема «мозковий штурм», ділові, рольові та імітаційні ігри, дискусії, презентацію кейсов, створення «дерева рішень» тощо.

Під час вивчення синтаксису можна організовувати на уроці *лінгвістичну дискусію*. Проведення дискусії передбачає інтерактивну взаємодію, що сприяє створенню мотивації до спілкування, обміну інформацією, висловлення думок. Дискусія дозволяє організувати живе спілкування, залучити всіх чи більшість учасників до обговорення

питання, передбачає зіткнення різних точок зору, стимулює мовленнєву активність та самостійність суджень, виховує культуру мовленнєвого спілкування.

Кожна дискусія повинна мати три стадії: орієнтація; оцінювання; консолідація. На першій стадії учасники створюють сприятливу атмосферу, працюють над проблемою дискусії. На другому етапі учні виступають з ідеями та відповідями на питання, що виникають. Третя стадія характеризується аналізом результатів дискусії, узгодженням думок та позицій, спільним формулюванням рішень та їх прийняттям.

На уроці української мови після вивчення тем із синтаксису пропонуємо організувати *дискусію за такими питаннями*:

- Наявність граматичної основи є головною ознакою речення чи ні?
- Чому члени речення називають другорядними?
- Які головні прийоми визначення складених присудків?
- У чому виявляється повнота/неповнота структурної схеми речення?

– Неозначено-особові речення повні чи неповні?

– У чому виявляється лексична обмеженість називних речень? Як це позначається на їхній семантиці?

– Чи можуть однорідні члени речення виражатися різними частинами мови, різними морфологічними формами, передавати різний зміст?

- Простим чи складним є речення з однорідними присудками?

На уроках української мови одним із засобів створення проблемної ситуації є постановка проблемного питання, яке викликає інтелектуальні труднощі, а відповідь на нього не міститься ані в попередньо здобутих знаннях, ані в інформації, що вміщена в підручнику.

Пропонуємо такі типи проблемних питань із синтаксису простого речення та пунктуації:

- Чому в першому реченні кома ставиться?

1. *Похитуючись Соломія підійшла до столу.*
2. *Гуркіт канонади ревів не перестаючи.*
3. *Бійці сиділи деякий час задумавшись.*
4. *Пряме дерево і вмирає стоячи.*

– Чи можна вважати неповним неозначено-особове речення «*У нас проханих не люблять?*» Доведіть свою точку зору.

– Прочитайте речення «*Життя прожито друзів не нажито*» з усіма можливими видами інтонації. Поясніть, чим зумовлені відмінності в інтонації. Які розділові знаки можливі в цьому реченні?

– Зробіть висновки про постановку розділових знаків у поданих реченнях:

1. *Поети сперечаючись з державцями про свободу завжди потрапляють у немилість.*

2. *Знайшовши переконливі аргументи Богун зміг-таки заспокоїти побратимів.*

3. *Жваво поривчасто бігаючи навколо мольберта художник вдивлявся в розпочату картину.*

4. *Досягати власних цілей можна і не завдаючи шкоди та не принижуючи інших.*

– Визначте вид синтаксичного зв'язку слів у словосполученні *образ матері* в реченні *«У шумі-гомоні верховіть образ матері мені сниться»*.

– Чи є якісь відмінності між словосполученнями *творче натхнення та працювати творчо?* (Відповідь: відмінність у способах синтаксичного зв'язку слів – у першому випадку це узгодження, у другому – прилягання).

– Скільки членів речення у цьому реченні *«Декотрі з них втішаються господарством, коштовними набутками»*. (Відповідь: п'ять членів речення, оскільки *декотрі з них* – це підмет, виражений синтаксично неподільним словосполученням).

Пропонуємо для аналізу такі речення, у яких – складені підмети:

1. *Кілька променів призахідного сонця прорізалися золотими стрілами крізь хмару.* 2. *Пильно дивляться тисячі вікон.* 3. *«І вражою злою кров'ю волю окропіте» – з дитинства знайомі слова.* 4. *Будемо радіти ми з тобою, щоб не в'янув щастя первоцвіт.* 5. *Дві хмароньки пливли кудись в обранні золотім.* 6. *Усі троє підвелися із-за столу.*

Важливою умовою активізації пізнавальної діяльності учнів є здатність працювати як індивідуально, так і в парах і групі, вміння здійснювати контроль за своєю діяльністю, процесом досягнення результату.

Уважаємо, що парна та групова робота як один із різновидів інтерактивного навчання сприятиме вирішенню проблеми ефективного розвитку навичок пізнавальної діяльності. Така форма роботи дозволяє активно залучити до активної пізнавальної діяльності кожного учня, формує вміння аналізувати й оцінювати свою роботу та своїх товаришів, сприяє розвитку комунікативних здібностей, умінню формулювати та аргументувати свою думку, дослуховуватися до думки інших.

У парній та груповій роботі виявляється суб'єктна активність школяра, його усвідомлення своєї ролі як творця власної навчальної діяльності.

В усній груповій роботі пропонуємо використовувати такі види завдань:

а) взаємоперевірка правила (усне опитування). Учень розповідає сусідові по парті правило, наводить приклади, пояснює їх. Потім учні змінюють ролі, оцінюють один одного. Учитель може спитати будь-яку пару. Наприклад, «Згадайте, що ви знаєте про складений іменний та

складений дієслівний присудки. Розкажіть про це один одному, поділіться із сусідом по парті своїми знаннями»;

б) один учень ставить питання з вивченого матеріалу, а інший відповідає. Їхній діалог може відбутися біля дошки. Наприклад, можна запропонувати такі запитання з теми «Другорядні члени речення»:

– Які члени речення називаються другорядними?

Охарактеризуйте їхні диференційні ознаки.

– Охарактеризуйте узгоджені й неузгоджені означення. Наведіть приклади.

– Яка специфіка прикладки як різновиду означення?

– Охарактеризуйте прямий і непрямий додаток і способи їх вираження.

– Назвіть диференційні ознаки обставин.

– На які групи за значенням поділяються обставини?

Охарактеризуйте кожен групу і наведіть приклади.

Пропонуємо також організувати парну роботу в *письмовій формі*:

а) На окремій картці кожен учень пише шість словосполучень (три – прості та три – складні словосполучення за будовою). Потім у парі учні обмінюються картками та перевіряють правильність підбору прикладів та їх написання.

б) «Графічний диктант для сусіда». Кожен учень виписує з художнього тексту, підручників 4-5 простих речень, ускладнених однорідними членами, а сусід по парті розставляє розділові знаки, визначає головні та другорядні члени, креслить схеми речень.

в) Після вивчення великої теми чи розділу кожен складає «картку – залік для сусіда»; зазвичай до неї розробляється одне теоретичне питання (усно) і два практичних (письмово). Сусід по парті заслуховує теоретичне питання, ставить оцінку на картці, інші письмові завдання теж перевіряє та оцінює.

г) Виконання спільного завдання. Наприклад, після вивчення теми «Відокремлені члени речення» учитель пропонує учням текст і завдання до нього: «Прочитайте текст, вставте пропущені розділові знаки, поясніть, чим ускладнені речення. Ви можете скористатися матеріалом підручника».

д) Спільне складання схем, алгоритмів, заповнення таблиць. Наприклад, у таблиці узагальнено відомості про однорідні члени речення та вживання розділових знаків при них. Учні повинні заповнити таблицю прикладами. Учитель може запропонувати восьмикласникам заповнити таблицю, указавши на спільні й відмінні ознаки між словом, словосполученням і реченням.

На етапі формування умінь та навичок можна використати інтерактивну технологію «*Займи позицію*». Наприклад, щодо теми «Синтаксичні зв'язки» кожен учень витягує аркуш із написаним у ньому

словосполученнями. На дошці плакат із написами: «узгодження», «керування», «прилягання». Кожен учень повинен підійти до відповідного напису, назвати свої словосполучення та вид зв'язку й обґрунтувати свій вибір.

Наступний інтерактивний метод – це *«Вирішення дилеми»*. Учитель пропонує учням розподілитися на декілька груп, найчастіше на дві чи три. Далі пропонує школярам конкретну дилему, наприклад, на дошці записано два речення

Мудрість, кажуть, приходить з роками.

Про людину кажуть, що вона велетень, бог, гігант.

Учитель ставить завдання: «З'ясуйте, чи ці два речення є складними за будовою. Доведіть свою думку». Педагог пропонує дітям вибрати правильне речення. Далі відбувається аргументована дискусія. Цей метод подібний до вже описаного «Займи позицію», проте головна відмінність полягає у використанні «так/ні» у першому випадку і презентація детально описаних варіантів у другому.

Одним з інтерактивних методів є *«Броунінський рух»*. Цей метод дозволяє кожному учневі спробувати себе в ролі вчителя, який передає знання своїм учням. Використання такого методу створює умови для багаторазового повторення частини навчального матеріалу, а також ознайомлення з іншими поняттями теми уроку та систематизації знань. Наприклад, під час вивчення теми «Словосполучення» кожен учень отримує свій «навчальний блок» за такими підтемами:

1) «Слово і словосполучення. Словосполучення і речення. Спільні та відмінні ознаки»,

2) «Типи словосполучень за будовою та морфологічним вираженням головного слова».

3) «Способи підрядного зв'язку в словосполученні: узгодження, керування, прилягання».

4) «Семантико-синтаксичні відношення у підрядних словосполученнях: означальні, об'єктні, обставинні».

Протягом кількох хвилин учні ознайомлюються з теоретичними відомостями за своєю підтемою (за підручником чи запропонованим учителем навчальним матеріалом). Потім вони починають ходити по класу та ознайомлювати зі своєю інформацією інших школярів. Учень може спілкуватися одночасно лише з одним однокласником. Завдання полягає в тому, щоб поділитися інформацією та отримати зворотну від іншого учня. Протягом відведеного часу вчитель повинен забезпечити процес спілкування кожного учня з максимальною кількістю інших для більш повної інформації на тему. Після завершення роботи вчитель пропонує учням відтворити отриману інформацію; проаналізувати й узагальнити набуті знання.

«*Мозковий штурм*» – поширений метод інтерактивного навчання, сутність якого виявляється в спільному формуванні відповіді на поставлене питання. Наприклад, у процесі вивчення теми «Вставні слова, словосполучення, речення» для активізації мисленнєвого процесу восьмикласників пропонуємо використати такі питання:

- З якою метою використовуються вставні одиниці в мовленні?
- Чи є вставні компоненти членами речення? Чому?
- Чи погоджуєтеся ви з думкою, що вставні слова – це слова, що граматично не пов'язані з реченням. Доведіть своє твердження.
- Обґрунтуйте необхідність розмежування вставних конструкцій та вставлених компонентів» тощо.

«*Позначки*» належить до методів інтерактивної системи нотаток для ефективного усвідомлення навчального матеріалу. Наприклад, учитель пропонує під час роботи над текстом використовувати такі позначки на полях: ^ (прочитане підтверджує те, що ви знаєте або думаєте, що знаєте); – (прочитане відрізняється від того, що ви знаєте або думаєте, що знаєте); + (прочитане несе нову для вас інформацію); ? (ви хочете знати про щось більше або не погоджуєтеся з чимось, щось суперечить вашим уявленням); ! (ви натрапляєте на інформацію, яка бентежить, хвилює вас).

Метод «*Позначки*» є засобом моніторингу розуміння, тому немає потреби позначати кожний представлений рядок чи кожен ідею. Позначка має відображати лише ставлення читача до інформації в цілому. Наприклад, під час вивчення теми «Повні та неповні речення» методом «*Позначки*» пропонуємо опрацювати текст про ці види речень, що дозволить учителям перевірити розуміння учнями запропонованого матеріалу.

Ігрові технології є одним із методів взаємодії учасників освітнього процесу, вони створюють сприятливий морально-психологічний клімат, підвищують інтерес до предмета, комунікативну активність, розвивають творчі здібності, збагачують учнів новими відомостями, активізують розумову діяльність, увагу, а головне – стимулюють мовлення.

На відміну від звичайних розважальних ігор, педагогічній грі притаманні чітко поставлена мета та педагогічні результати, зумовлені навчально-педагогічною спрямованістю. Навчальні ігри виконують низку функцій: *навчальну* (вони розвивають пам'ять і мислення, а також навчальні навички та вміння; гра вчить приймати рішення, досягати поставленого завдання, використовуючи знання); *розважальну* (створює позитивний настрій та задоволення від виконаної роботи, оскільки ігри найчастіше асоціюються з пригодою, головоломкою, змаганням); *виховну* (граючи в компанії однокласників, учні вчаться прислухатися до думки іншого, розуміють правила поведінки під час гри, прагнуть працювати в команді для досягнення єдиної мети, надають один одному

допомогу); *мотиваційно-спонукальну* (стимулює учнів до виконання навчальних завдань); *орієнтаційну* (гра є відповідним орієнтиром життєвих ситуацій, а вирішення завдань допоможе надалі легко застосовувати свої навички). Наприклад, пропонуємо під час вивчення синтаксису такі ігрові технології:

«*Угадай речення*». Учитель під час закріплення знань з теми «Повні та неповні речення» пропонує гру «Угадай неповне речення». На екран спроектовані різні речення, а діти повинні швидко віднайти й записати номер, під яким вказано неповні речення:

1. *Усе-усе навколо на землі від наших світобачень.*
2. *Од щастя – кругом голова, і пристрасть негасима.*
3. *Цвітуть волошки в золотому житі, а у траві – мак і ромашки.*
4. *Куц калини біля матеріної хати.*
5. *Над чорним полем одинокий птах летить навскіс із осені у зиму.*
6. *Не зобидь ні старця, ні дитину, поділись останнім сухарем.*
7. *Люди орють землю, а літа – душу*
8. *Давай попливемо у ніч коротку назад по річці незворотного часу.*
9. *Хай берези у ситцевих платтях, як школярки, читають нам вірші*
10. *Тихо, й тепло, й скрізь червоно.*

«*Серпантин однієї фрази*». Мета такої гри – навчити дітей поширювати чи ускладнювати речення, сформулювати вміння користуватися поширеними та ускладненими реченнями. Учитель пропонує фразу. Завдання кожного наступного гравця – продовжити його в межах одного речення. Програє той, хто не спроможний продовжити фразу. Наприклад:

- 1-й – Ліси зазнають шкоди.
- 2-й – Ліси зазнають серйозної шкоди.
- 3-й – Ліси заповідника зазнають серйозної шкоди.
- 4-й – Ліси заповідника зазнають серйозної шкоди від невмілого господарювання людей.
- 5-й – Останнім часом ліси заповідника зазнають серйозної шкоди від невмілого господарювання людей.
- 6-й – На жаль, останнім часом ліси заповідника зазнають серйозної шкоди від невмілого господарювання людей.

«*Інтелектуал*» – гра-перевірка теоретичних знань учнів. Учитель промовляє формулювання терміна (наприклад, «синтаксис», «словосполучення», «підмет», «обставина», «просте поширене речення», «односкладне речення» тощо), а клас пише визначення цих термінів.

Аналогічно можна проводити і диктанти на знання пунктуаційних норм, «Аукціони» підметів, присудків, односкладних речень, ігри

«Знайди пару», «Збери речення», «Віднови речення» із набору слів або фрагментів висловлювання та ін.

Подібною універсальною грою є «Третій зайвий». Учитель роздає учасникам гри картки, де вже записано кілька слів (словосполучень), у кожному з яких одне слово (словосполучення) не відповідає правилу. Наприклад, під час вивчення типів зв'язку між словами, учитель пропонує знайти зайве словосполучення:

- 1) написаний на дощі, з одного боку, гармонія звуків;
- 2) завжди бездоганний, сьогодні ввечері, один із небагатьох;
- 3) друга зміна, декілька годин, учитель за фахом;
- 4) ближче до університету, сфотографувати школу, гарні спогади;
- 5) десяток підручників, байдужий до подій, читати швидко;
- 6) оригінальний за структурою, докладно розповісти, забувши про все;
- 7) потребуючи консультації, за студентських часів, інші погляди.

Грати можна в парах і поодиноці. Пари краще формувати з учнів із різним рівнем підготовки. Перемагає той, хто перший правильно виконає завдання. Перевірка здійснюється колективно. У сильному класі цю гру можна проводити і в усній формі. Крім того, цю гру можна застосовувати не лише з метою закріплення матеріалу або перевірки рівня знань учнів, а й на етапі вивчення нової теми.

Перевірити рівень засвоєння нового матеріалу учнями з синтаксису допомагає гра «Хто швидше». Цю гру можна проводити щодо будь-якої теми з синтаксису. Наприклад, вивчаючи тему «Однорідні члени речення», учитель пропонує написати 5 словосполучень із однорідними додатками, або під час вивчення теми «Вставні слова і словосполучення» – записати 4 вставні одиниці, що вказують на впевненість чи не впевненість висловленої думки.

Отже, учителеві, незалежно від обраного методу інтерактивного навчання, необхідно дотримуватися таких основних правил:

1. Не можна давати завдання лише окремим дітям, вся аудиторія має бути задіяна. Це дасть змогу створити позитивний ефект навчання для всіх учасників освітнього процесу.

2. Перед використанням ігрових технологій необхідно психологічно підготувати учнів. Не всі діти спочатку впевнені в собі та бажають вирізнятися серед інших. З огляду на це на уроці потрібно формувати відкриті питання, а за правильні відповіді заохочувати дітей.

3. Не можна використовувати у великих групах інтерактивне навчання. Кількість задіяних має бути не більше ніж 20-25 учнів, оскільки може суттєво знизитися якість навчання.

4. Для проведення інтерактивних занять необхідно завчасно готувати аудиторію. Приміром, педагог зобов'язаний заздалегідь написати початок вірша, підготувати дидактичний матеріал, ніж витратити на це час на уроці.

5. Особливо важливо враховувати, що багато інтерактивних форм передбачають переміщення класом, парну й групову роботу, тому вчитель повинен створити такі умови, у яких учням буде комфортно працювати.

6. Кожен вид інтерактивного навчання вчитель повинен підлаштувати під себе та учнів, проте необхідно розробити правила, які заздалегідь демонструються учням. Так, наприклад, під час дискусії не можна нікого ображати, висміювати, оскільки кожен учасник обговорення має право на особисту думку.

Підсумовуючи, відзначаємо, що будь-які технології інтерактивного навчання дозволяють підвищити мотивацію дітей до вивчення української мови, зокрема синтаксису, покращити їхню пізнавальну активність, розвивати комунікативні навички, лідерські якості, формувати позитивне ставлення до вивчення української мови.

ВИСНОВКИ

Отже, сучасною рисою системи освіти є реалізація компетентнісного підходу на всіх її рівнях, що зумовлює зміни до вимог щодо організації навчального процесу. Однією з таких змін можна вважати оновлення методичних технологічних засобів навчання, зокрема перехід від інформативних форм та методів навчання до активних, інтерактивних, переорієнтація від знанневого до діяльнісного підходу, пошук шляхів використання теоретичних знань учнів відповідно до практичних потреб.

Інтерактивне навчання трактуємо як спеціальну форму організації пізнавальної діяльності, яка має конкретну, передбачувану мету – створити комфортні умови навчання, за яких кожен здобувач освіти відчуває свою успішність, інтелектуальну спроможність, емоційну насолоду. Використання інтерактивних технологій у процесі навчання дозволяє вирішувати такі освітні та виховні завдання: сприяти глибшому розумінню навчального матеріалу; розвивати навички комплексного вирішення проблем; сприяти встановленню діалогу чи полілогу всіх учасників освітнього процесу; формувати універсальні соціальні компетенції взаємодії.

З метою підвищення пізнавальної діяльності учнів у процесі вивчення синтаксису пропонуємо проваджувати різноманітні інтерактивні форми та методи, зокрема організовувати на уроках парну й групову роботу, лінгвістичні дискусії, розв'язання проблемних питань; використовувати такі інтерактивні методи, як «Вирішення дилеми», «Займи позицію» «Броунінський рух», «Мозковий штурм», ігрові технології тощо. Запропоновані технології сприяють активізації пізнавальної діяльності учнів, самостійному осмисленню навчального матеріалу. У результаті використання інтерактивних методів на уроці

створюються умови для самореалізації особистості учнів, які вміють творчо мислити і шукати раціональні шляхи вирішення різноманітних ситуацій.

З'ясовано, що за умови використання інтерактивних форм і методів змінюється роль учителя, він лише регулює процесом і займається його спільною організацією, готує заздалегідь необхідні завдання та формулює питання чи теми для обговорення в групах, надає консультації, контролює час та порядок виконання вправ і завдань. Учасники освітнього процесу звертаються до соціального досвіду – власного та інших людей, їм доводиться комунікувати один з одним, спільно вирішувати поставлені завдання, долати конфлікти, знаходити спільні інтереси, йти на компроміси.

Проведене дослідження не претендує на повне і всебічне розкриття порушеної проблеми. Перспективними напрямками вважаємо дослідження інтерактивних технологій у процесі вивчення інших розділів шкільного курсу української мови.

АНОТАЦІЯ

Упровадження в практику навчання компетентнісного підходу зумовлює зміни освітньої парадигми та передбачає пошук таких підходів і методів навчання учнів, за допомогою яких вони набувають уміння використовувати набуті знання в різних життєвих ситуаціях. Відповідно до нової системи освіти та сучасних запитів Нової української школи в статті здійснено аналіз інтерактивних технологій та охарактеризовано особливу значущість застосування найбільш ефективних із них у процесі вивчення курсу синтаксису української мови в школі. У статті розкрито сутність поняття «інтерактивні технології», розглянуто різноманітні класифікації інтерактивних форм і методів навчання, окреслено їх переваги та недоліки. На основі аналізу праць відомих українських учених-методистів досліджено стан провадження інтерактивних технологій у сучасній лінгводидактиці. У статті розглянуто, як реалізуються інтерактивні технології в низці шкільних підручників з української мови для 8-х класів. Акцентовано на важливій ролі синтаксису в мовній освіті учнів, а також на його значних можливостях щодо використання інтерактивних форм і методів, оскільки в синтаксичній науці досі є суперечливі питання, які не мають однозначного розв'язання. У статті схарактеризовано особливості провадження інтерактивних технологій на уроках української мови. Представлено проблемні запитання, організація на уроках парної та групової роботи, лінгвістичних дискусій, використання інтерактивних методів «Вирішення дилеми», «Займи позицію» «Броунінський рух», «Мозковий штурм», ігрових технологій тощо, що сприятимуть

формуванню в учнів комунікативної компетентності в процесі вивчення синтаксису української мови.

Література

1. Авраменко О. Українська мова : підруч. для 8 кл. закл. загальн. середн. освіти. 2-ге вид., перероб. / Олександр Авраменко, Тамара Борисюк, Ольга Почтаренко. Київ : Грамота, 2021. 192 с.
2. Галаєвська Л. Методи активного навчання української мови в школі (на матеріалі синтаксису й пунктуації). *Українська мова та література в школі*. 2016. № 6. С. 16–21.
3. Глазова О. Українська мова : підруч. для 8 кл. закл. загальн. середн. освіти. 2-ге вид., перероб. Київ : Видавничий дім «Освіта» 2021. 255 с.
4. Горошкіна О. М. Особливості використання інтерактивних методів на уроках української мови. *Українська мова і література в школі*. 2013. № 3(105)). С. 7–10.
5. Демчук М. Нетрадиційні форми навчання. *Рідна школа*. 2005. № 9. С. 65–67.
6. Інтерактивні технології навчання: теорія, практика, досвід: методичний посібник / Авт.-укл.: Пометун О., Пироженко Л. Київ : «А.С.К.», 2002. 136 с.
7. Методика навчання української мови в ДВНЗ та середніх освітніх закладах. Кредитно-модульний курс : навч.-метод. посіб. / Потапенко О.І., Потапенко Г. І., Кожуховська Л. П. та ін. ; за заг. ред. О. І. Потапенка. Київ: Міленіум, 2006. С. 81–122.
8. Методика навчання української мови в середніх освітніх закладах / М.І.Пентилюк, С. О. Караман, О. В. Караман та ін.; за ред. М. І. Пентилюк. Київ : Левіт, 2005. С. 130–132.
9. Могила Н. Система інноваційних методів як засіб реалізації диференційованого навчання. *Українська мова і література в школі*. 2003. № 5. С. 13-16.
10. Пентилюк М. І., Окуневич Т. Г. Сучасний урок української мови. Харків: Основа, 2007. 176 с.
11. Пометун О. Інтерактивні методики та системи навчання. Київ : Шкільний світ, 2007. 112 с.
12. Пометун О., Пироженко Л. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання. Київ: Вид-во А.С.К., 2004. 192 с.
13. Сербин С. Ф. Проблема використання інтерактивних методів у процесі навчання української мови та літератури: теоретичний аспект. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. Педагогічні науки*. 2016. Вип. 1. С. 131–137.
14. Сердюк Т.В. Інтерактивні технології навчання суспільних дисциплін як засіб активізації навчально-пізнавальної діяльності

студентів вищих навчальних закладів I–II рівнів акредитації : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец.13.00.09 «Теорія навчання»; Криворіз. держ. пед. ун-т. Кривий Ріг, 2010. 20 с.

15. Сисоєва С.О. Технології педагогічної творчості в системі освітніх технологій. *Освітні технології в школі та вузі*: матеріали наук.-практ. конф., 23-25 вересня 1997 р. Київ : ІЗМН, 1998. С. 287–293.

16. Словник-довідник з професійної педагогіки / За ред. А.В. Семенової. Одеса: Пальміра, 2006. 221 с.

17. Солодюк Н. Особливості функціонування інтерактивних методів на уроках української мови в старших класах. *Українська мова і література в школі*. 2010. № 4. С. 5–10.

18. Солодюк Н.В. Лінгводидактичні засади функціонування інтерактивних методів на уроках української мови з старших класів : дис.... канд. пед. наук : 13.00.02 / Солодюк Наталія Володимирівна. Луганськ, 2009. 219 с.

19. Філоненко Л. Використання сучасних методів під час роботи над переказами текстів різних типів і стилів мовлення. *Українська мова і література в школі*. 2007. № 1. С. 9–13.

20. Шапар В. Б. Сучасний тлумачний психологічний словник. Харків : Прапор, 2007. 640 с.

Information about the authors:

Kukharchuk Iryna Oleksiyivna,

Candidate of Pedagogical Sciences,

Associated Professor at the Department

Ukrainian Language, Literature and Teaching Methods

Oleksandr Dovzhenko Hlukhiv National Pedagogical University

24, Kyivska str., Hlukhiv, Sumy Region, Ukraine, 41400

Karpenko Oleksandra Vitaliivna,

Master Student of specialty 014 Secondary Education (Ukrainian

Language and Literature)

Educational and Scientific Institute of Philology and History

Oleksandr Dovzhenko Hlukhiv National Pedagogical University

24, Kyivska str., Hlukhiv, Sumy Region, Ukraine, 41400